

Agata GAJDEK¹
Barbara CIEŚLA²

RELIKTY UKŁADÓW RURALISTYCZNYCH W STRUKTURZE WSPÓŁCZESNEGO MIASTA. ZACHOWANE DZIEDZICTWO W KONTEKŚCIE ZAŁOŻEŃ MIASTA PRZYSZŁOŚCI, NA PRZYKŁADZIE RZESZOWA

Celem artykułu jest wskazanie możliwości twórczego wykorzystania potencjału przestrzennego i krajobrazowego zachowanych układów ruralistycznych współcześnie znajdujących się w granicach administracyjnych miasta Rzeszowa. Autorki opracowania stawiają pytanie: Czy zachowane dziedzictwo kulturowe w postaci reliktyw osadnictwa wiejskiego wpisuje się w idee dynamicznie rozwijającego się ośrodka miejskiego, promującego się jako „stolica innowacji”? Badania naukowe oparto na kwerendzie i analizie archiwalnych materiałów kartograficznych, analizie porównawczej map archiwalnych i współczesnych oraz na wizjach terenowych. Wyniki przeprowadzonych prac ukazały bogaty zasób wciąż czytelnych układów ruralistycznych, które Rzeszów wchłaniał w trakcie budowania „wielkiego miasta”. Rozwijająca się urbanizacja na zawsze zmieniła specyfikę i uwarunkowania terenów wiejskich, jednak ich podstawowy układ przestrzenny pozostał często niezmienny. W ten sposób tradycyjnie pojmowana wieś przekształciła się w miejskie osiedle, które wciąż nacechowane bywa „wiejskością” zachowaną w układzie dróg, rozłogach pól, zabudowaniach folwarcznych czy obiektach sakralnych istniejących w oryginalnej lokalizacji. Stanowi to istotny element tożsamości miasta i stwarza możliwość kształtowania jego układu przestrzennego w oparciu o zdefiniowane dziedzictwo kulturowe (ruralistyczne). Odpowiedzialne budowanie miasta przyszłości opiera się m.in. na kontynuacji lub twórczej interpretacji cech i form, które decydują o jego indywidualności. To także dbałość o zrównoważone środowisko miejskie. Realizację tak założonych celów umożliwia poszanowanie wartości, które wciąż obecne są w krajobrazie Rzeszowa.

Słowa kluczowe: ruralistyka, krajobraz kulturowy, Rzeszów, tożsamość miasta

---

¹ Autor do korespondencji/corresponding author: Agata Gajdek, Uniwersytet Rzeszowski, Zakład Architektury Krajobrazu, ul. Ćwiklińskiej 1, 35-601 Rzeszów; tel.: 17 872 1760; e-mail: agajdek@ur.edu.pl

² Barbara Cieśla, Zarząd Zieleni Miejskiej w Rzeszowie; e-mail: barbaraciesla@op.pl

1. Wprowadzenie

U podstaw wszelkich procesów urbanizacji znajduje się człowiek. To on buduje miasto, nadaje mu określone granice, charakter i funkcje [1]. Kolejne pokolenia rozwijają miejską strukturę przestrzenną nadając jej nowe znaczenia i formy, które zależne są od aktualnych uwarunkowań kulturowych. Oczekiwania współczesnego człowieka wobec miasta są szczególnie wysokie. Dotyczą zarówno aspektów bezpieczeństwa, komfortu łatwego korzystania z oferty miasta (miejsca pracy, służba zdrowia, kultura, rekreacja), jak i estetyki wyrażającej się m.in. w atrakcyjnych obiektach architektury czy formach zieleni. Wreszcie, współczesne miasta „idealne” to przestrzenie proekologiczne – w których umożliwiony jest swobodny dostęp do przyrody i czystego powietrza [2]. Ośrodki starające się sprostać najbardziej wygórowanym oczekiwaniom współczesnych mieszkańców korzystają z rozwiązań o zaawansowanych technologiach informacyjno-komunikacyjnych (inteligentny transport, idea Smart City, itp.). Powstają miasta innowacyjne, kojarzone ze stalowo-szklanymi realizacjami, skomplikowanymi węzłami komunikacyjnymi i „niezwykłymi” obiektami architektonicznymi.

Proces unowocześniania miasta, czynienia go ośrodkiem inteligentnym to złożony proces planistyczny, ekonomiczny i socjologiczny, który zmierza do kreowania miast przyszłości. Podlegają mu najczęściej miasta już istniejące, posiadające określone nawarstwienia kulturowe i przestrzenne, które decydują o ich indywidualności i tożsamości. Zachowane ślady przeszłości w postaci zabytków, relikwów układów przestrzennych czy niematerialnych form dziedzictwa kulturowego (tradycje, podania, zwyczaje) w znacznej mierze wpływają na wizerunek miasta, rozumiany też jako „duch miejsca” (genius loci) [4]. Dbłość o ciągłość tradycji oraz dążenie ku szeroko rozumianej nowoczesności mogą stać się działaniami sprzecznymi, jednak umiejętność ich sprzęgania umożliwia kreowanie miast nowoczesnych, zakorzenionych w regionalnych zwyczajach [3].

Wyzwania współczesnej urbanistyki nie kończą się zatem na dylematach w dziedzinach informatycznych, komunikacyjnych czy ekologicznych. Odpowiedzialne budowanie miast przyszłości wiąże się z odpowiedzią na pytanie: Czy zachowane relikty przeszłości, istotne dla emocjonalnego postrzegania miasta, stanowią wartość dla rozwijających się ośrodków miejskich, szczególnie tych aspirujących o miano miast innowacyjnych i inteligentnych?

Artykuł dotyczy problematyki zachowanego dziedzictwa kulturowego w kontekście wizji miasta przyszłości. Szczególna uwaga poświęcona została układom ruralistycznym, które pozostają czytelne w strukturze miast. Autorki odwołują się do przykładu miasta Rzeszowa, które mianuje się „stolicą innowacji”, a którego specyfika przestrzenna zachowuje liczne ślady ruralistycznej i agrarnej przeszłości. Czy zachowane relikty osadnictwa wiejskiego wpisują się w idee dynamicznie rozwijającego się ośrodka miejskiego? Jak wykorzysta-

potencjał tych obszarów, które administracyjnie stanowią już tereny miejskie, jednak formalnie prezentują liczne cechy krajobrazu ruralistycznego?

2. Materiały i metody

Badania polegały na określeniu czytelności i stopnia zachowania dawnych układów ruralistycznych na terenie Rzeszowa.

Metodologia badań oparta była na kwerendzie i analizie archiwalnych materiałów kartograficznych z pierwszej połowy XIX wieku (The Second Military Survey, 1806-1869) oraz analizie porównawczej map archiwalnych i współczesnych. W strukturze współczesnego miasta poszukiwano zachowanych śladów miejscowości w postaci starych układów dróg, położenia i kształtu siedlisk, XIX-wiecznych założeń dworsko-parkowych czy reliktyw układów agrarnych (rozłogów rolnych – niw), które z czasem zostały wchłonięte w granice Rzeszowa.

Badania kameralne zostały uzupełnione o wizje terenowe, w trakcie których w poszczególnych dzielnicach miasta zidentyfikowane zostały budynki architektoniczne prezentujące tradycyjną zabudowę drewnianą, pochodzącą z pierwszej połowy XX wieku. W trakcie prac zidentyfikowano obiekty na mapie, określono cechy charakterystyczne mające istotne znaczenia dla krajobrazu danego osiedla, m. in. kolorystykę, formę dachu, proporcje bryły, wybrane detale (ganelek, stolarka okienna i drzwiowa).

3. Zarys rozwoju miasta Rzeszowa

Współczesny układ przestrzenny Rzeszowa ma promienistą formę sześcioramiennej gwiazdy, którą wyznaczają ważniejsze trakty komunikacyjne, wzdłuż których skupia się miejska zabudowa [5, 11].

Obecna powierzchnia miasta - 166 km², jest efektem intensywnego rozwoju tego ośrodka, który rozpoczął się po zakończeniu II wojny światowej. W tym okresie Rzeszów liczący 8 km², stał się stolicą województwa. Tym samym rozpoczął się proces budowania „wielkiego miasta” – poszerzano granice, budowano nowe osiedla, obiekty przemysłowe, usługowe, sakralne, ochrony zdrowia czy użyteczności publicznej [7]. Szczególnie intensywny rozwój przestrzenny rozpoczął się w 2006 roku. Od tego czasu terytorium Rzeszowa powiększono kilkakrotnie o tereny otaczających go wsi (tab. 1.) [6].

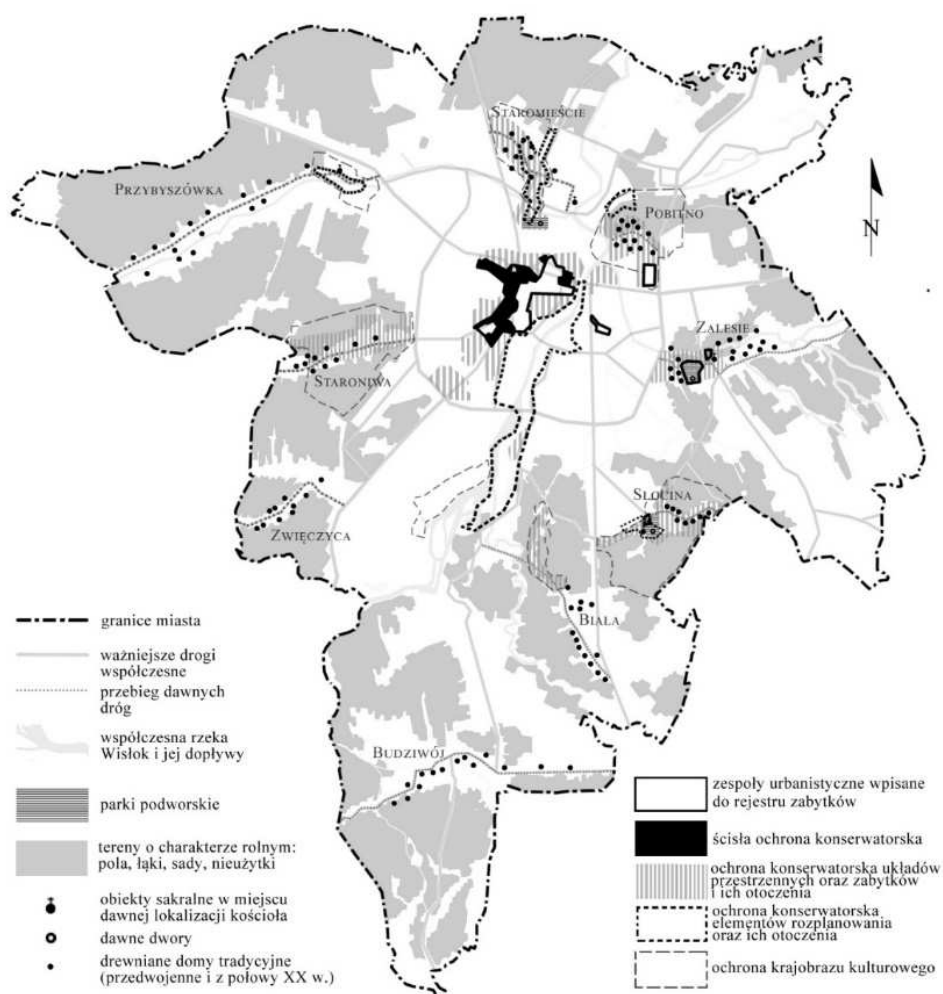
Tabela 1. Osiedla Rzeszowa – dawne wsie w granicach współczesnego miasta, oprac. A. Gajdek na podstawie [8]

Table 1. Rzeszów housing estates – former villages within the boundaries of the modern city, elabor. A. Gajdek based on [8]

Nazwa	Pierwsza wzmianka	Układ planistyczny	Świątynia	Założenie dworsko-parkowe	Inne elementy	Rok włączenia do miasta
Staromieście	1399 r.	wieś niwowa, forma lokacyjna - ulicówka	parafia od poł. XIV w., obecny kościół 1900 r.	zespół dworski Jędrzejowiczów (XVIII w.)		1951
Pobitno	1412 r.	wieś niwowa, w najstarszej części – układ owalnicowy	cerkiew (XV w.)	dwór (1412 r.)	folwark (XV w.)	1951
Zalesie	1404 r.	wieś niwowa	cerkiew (XV w.)	dwór (XVI w.), zespół dworski (XIX w.)	folwark (XIX w.)	1977
Słocina	1421 r.	wieś niwowa z obszernym nawisem	parafia od pocz. XV w., obecny kościół 1916 r.	dwór Szymanowskich (XIX w.)	trzy folwarki	1951 1977 2006
Zwiężczyca	II ćw. XV w.	układ przejściowy do wsi łanowej z potokiem stanowiącym oś siedliska	parafia od XV w.	założenie pałacowo-parkowe (XIX w.)	folwark (XVII w.)	2007
Wilkowyja	XV w. (Złotoria)	wieś niwowa	-	dwór (XV w.)	młyn, karczma (XV w.), folwark (XV w.)	1977
Biała	1368 r.	wieś niwowa	-	-	folwark (XVI w.), browar, młyn	1977 2009
Przybyszówka	II poł. XIV w.	wieś niwowa o siedlisku w firmie rozszerzonej ulicówki	parafia od pocz. XV w.	dwór (XIV w.)	trzy folwarki	1977 2008
Miłocin	I poł. XVII w.	przysiółek Staromieścia	-	drewniany pałacyk myśliwski (XVIII w.)	kaplica wotywna (XVIII w.), folwark	1971 1977 2010
Załąże	XV w.	nieregularny układ niwowy	-	dwór (XVII w.)	folwark (XVII w.), bażantarnia, zwierzyńiec	2006
Budziwój	1423 r.	wieś łanowa	Modrzewiowa kaplica (XVI w.), nowy kościół – 1905-07	dwór (XVII w.)	dwa folwarki, browar	2010

4. Wyniki: relikty układów ruralistycznych w strukturze przestrzennej Rzeszowa

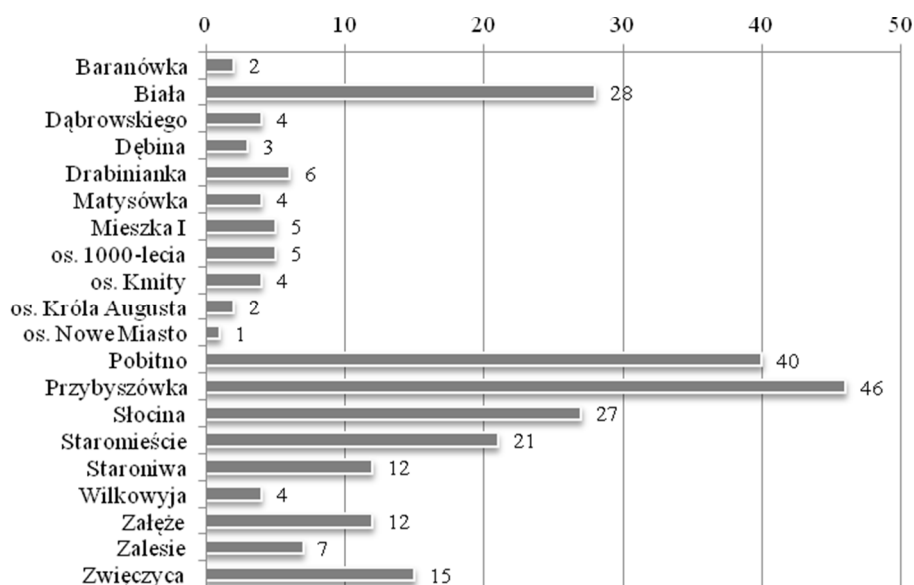
Przeprowadzone badania pozwoliły nanieść na współczesny plan miasta zidentyfikowane relikty osadnictwa ruralistycznego, które funkcjonowało na tym terenie (rys. 1.).

Rys. 1. Czytelne ślady osadnictwa ruralistycznego w planie współczesnego miasta Rzeszowa
Fig. 1. Clear traces of rural settlement in the modern city of Rzeszów

Terytorium Rzeszowa wciąż zawiera ślady ruralistycznej przeszłości obecnych osiedli. Ok. 60% powierzchni całego miasta stanowią tereny o charakterze rolnym, a tym grunty orne, sady, łąki i pastwiska trwałe. W znacznym stopniu zachowały się czytelne układy sieci drogowych, w które wpisywały się siedliska dawnych wsi i folwarków. We wschodniej części Rzeszowa ocalały trzy założenia dworsko-parkowe, których obecna forma stanowi relikw architektonicznych i ogrodowych rozwiązań z XVIII i XIX wieku. Istotnym relikwem dawnej sieci osadniczej, który jest dziedzictwem ginącym ze współczesnego krajobrazu, są obiekty architektoniczne prezentujące świeckie budownictwo drewniane powstające na początku i w połowie XX wieku.

Możliwość oceny zasobu oraz stanu drewnianych domów na terenie miasta Rzeszowa dały badania terenowe. Pierwszy etap badań to identyfikacja elementów drewnianych w poszczególnych osiedlach stolicy Podkarpacia. Analizie poddane zostało 20 osiedli, na terenie których zidentyfikowano 248 drewnianych domów. Jak wskazują badania, większość drewnianych budynków znajduje się w osiedlach, które w ostatnim pięćdziesięcioleciu zostały włączone w granice miasta.

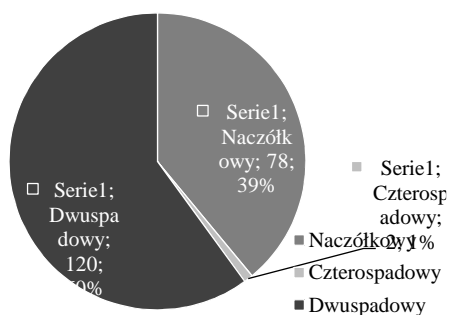
Rys. 2. Liczba zachowanych drewnianych domów w poszczególnych rzeszowskich osiedlach

Fig. 2. Number of preserved wooden houses in individual Rzeszów settlements

Największy udział procentowy zbadanej drewnianej zabudowy posiada dzielnica Przybyszówka (19% - 46 obiektów), 16% (40 obiektów) drewnianej

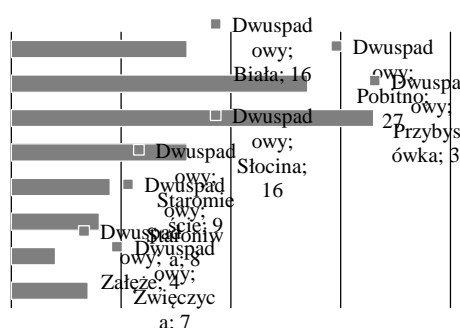
architektury znajduje się na terenie osiedla Pobitno, a 11% (28 obiektów) w Białej (rys. 2.).

Rzeszowskie drewniane domy najczęściej pokrywa dach dwuspadowy (niemal 50% wszystkich zbadanych obiektów) (rys. 3). Dach naczółkowy charakterystyczny jest dla niemal 40% zabudowań, a tylko dwa zbadane obiekty kryte były dachem czterospadowym. Osiedla, w których dach dwuspadowy występował najczęściej to: Przybyszówka, Pobitno, Biała, Słocina, Staromieście, Staroniwa, Zwiężczyca i Załęże (rys. 4.).

Rys. 3. Rodzaje dachów pokrywających zachowane drewniane domy na terenie Rzeszowa

Fig. 3. Types of roofs covering preserved wooden houses in Rzeszów

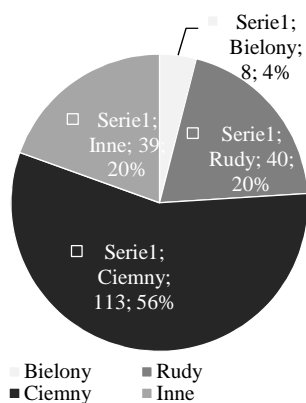

Rys. 4. Liczba dachów dwuspadowych, pokrywających tradycyjne drewniane domy w wybranych osiedlach Rzeszowa

Fig. 4. Number of gabled roofs, covering traditional wooden houses in selected housing estates of Rzeszów

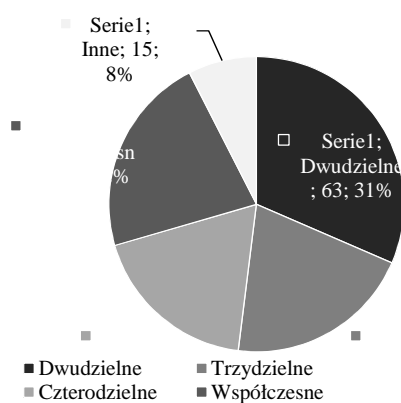
Kolorystyka elewacji drewnianych domów to w przeważającej części (ponad 50%) różne odcienie ciemnego brązu (rys. 5). Kontrastująca do niej, biała stolarka okienna w znacznej mierze pozostała tradycyjna, niezmienniona. Badania wykazały, że aż w 70% zbadanych obiektów zachowała się oryginalna, drewniana stolarka okienna w formie okien dwu-, trzy- i czterodzielnych (rys. 6.).

Rysunkowy zapis tych fragmentów rzeszowskich osiedli, które do dziś oddają charakter wiejskich osad, jakimi były pierwotnie, pozwala uchwycić unikatowość krajobrazu tego rozwijającego się miasta (rys. 7.).

Rys. 5. Kolorystyka elewacji zachowanych drewnianych domów na terenie Rzeszowa

Fig. 5. Coloring of the façade of preserved wooden houses in Rzeszów

Rys. 6. Rodzaj stolarki okiennej w zachowanych drewnianych domach na terenie Rzeszowa

Fig. 6. The type of window frames in preserved wooden houses in Rzeszów

Rys. 7. Osiedle Staromieście w Rzeszowie – drewniany dom mieszkalny

Fig. 7. Staromieście housing estate in Rzeszów - wooden residential house

Najlepiej zachowane fragmenty układów ruralistycznych zostały objęte strefami ochrony (rys. 1.) w Programie Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie. Fragmenty osiedli: Biała, Słocina, Zalesie, Pobitno, Staromieście

i Staroniwa pokrywa strefa ochrony B, przewidująca m. in. ochronę układów przestrzennych. W osiedlach tych, a także w Przybyszówce przewidziano ochronę rozplanowania elementów, a w szerszym zakresie ochronę krajobrazu kulturowego.

5. Wnioski

Rzeszów jest przykładem miasta rozwijającego się, aspirującego do miana „stolicy innowacji”. Dynamiczny rozwój przestrzenny Rzeszowa zapoczątkowany w połowie XX wieku, a szczególnie intensywny od 2006 roku, sprawia że włączane miejscowości wiejskie w znacznej mierze zachowują oryginalny układ drogowy, sposób użytkowania terenów (obszary rolne) czy formę zabudowy sakralnej (kościółki znajdujące się w pierwotnej lokalizacji świątyni) i świeckiej. Drewniana zabudowa i rozłogi pól to wciąż popularny widok rzeszowskich krajobrazów. Niektórzy badacze oceniają ten proces jako *czasowa reruralizacji i reagrarnizacji miasta*. *Radykalny przyrost obszarów rolnych w granicach Rzeszowa sprawił, że stolica Podkarpacia stała się miastem o największych zasobach gruntów rolnych wśród miast wojewódzkich w Polsce. Ta cecha będzie wyróżniała Rzeszów w perspektywie kilkudziesięciu lat* [13].

Przeprowadzone badania potwierdzają wieloaspektową czytelność dawnych układów ruralistycznych w strukturze współczesnego miasta Rzeszowa i pozwalają sformułować następujące wnioski:

- Znaczący udział terenów o charakterze rolnym (60%) w granicach administracyjnych Rzeszowa to zachowana szansa dla zrównoważonego rozwoju stolicy województwa podkarpackiego.
- Urbanistyczne planowanie rozwoju Rzeszowa, odwołujące się do ocalałego, ruralistycznego dziedzictwa przeszłości pozwoli kształtować tożsamość poszczególnych osiedli. Przyczyni się to do kształtowania wizerunku miasta szanującego i twórczo rozwijającego przejmowane wartości.
- Zachowane relikty osadnicze, bywają trudne do identyfikacji przez mieszkańca miasta. Stanowią jednak ważne świadectwo rozwoju przestrzennego Rzeszowa.
- Istniejące strefy ochrony konserwatorskiej związane z najcenniejszymi i najbardziej czytelnymi układami ruralistycznymi podkreślają ich znaczenie we współczesnym planie miasta. Brakuje jednak działań umożliwiających realne zachowanie tych zespołów i rozwijanie zaczerpniętych z nich motywów (architektonicznych, przestrzennych) w mieście innowacyjnym.
- Znacząca powierzchnia terenów niezabudowanych, stanowiących obecnie wciąż tereny rolnicze, to możliwość kreowania rzeszowskiego systemu przyrodniczego lub tzw. *urban food system*. To także szansa kreowania miasta nowoczesnego o zwiększonej bioróżnorodności, gdzie istnieje swobodny dostęp do otwartych przestrzeni umożliwiających m. in. interakcje społeczne.

- Miasto zachowujące tereny rolnicze wpisuje się w idee krajobrazów wielofunkcyjnych.
- Istniejące pozostałości po dawnych założeniach dworsko-parkowych pozwalają tworzyć tereny rekreacji dedykowane poszczególnym osiedlom.
- Zachowane w rzeszowskich osiedlach zabudowania drewniane stanowią ginące wartości architektoniczne, które domagają się dokumentowania, badania i zachowywania.
- Drewniane obiekty architektoniczne są źródłem licznych inspiracji dotyczących formy, proporcji i detalu architektonicznego, które mogą być kontynuowane we współczesnych realizacjach.

6. Dyskusja

Historyczny układ ruralistyczny jest przestrzennym założeniem miejskim lub wiejskim zawierającym zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg [8]. Zachowane formy tego dziedzictwa, zlokalizowane poza centrum miasta, stanowią pewną wartość dla badaczy, historyków, konserwatorów zabytków. Jednak dla przeciętnego mieszkańca współczesnego miasta, są one rozbieżne z wizją ośrodka promującego się jako „stolica innowacji”. Być może wynika to wciąż z „kompleksu mieszkańca małego miasta” i fascynacji wielkomiejskością [9], która gubi regionalny charakter zabudowy, a tym samym całego krajobrazu. Wieś jako podstawowa jednostka osiedleńcza, organizm społeczno-ekonomiczny, przez wieki traktowany jako ostoja tradycji i ciągłości kulturowej, zmienia swój charakter na rzecz niezbyt sprecyzowanego pojęcia „osiedla wiejskiego”, które przestaje być synonimem wsi tradycyjnej [10]. Miejscowości wiejskie wchłaniane w strukturę miasta, zostają mu podporządkowane – funkcjonalnie, formalnie, architektonicznie.

Tymczasem dzielnica (osiedle), która jest przestrzenią o istotnym znaczeniu psychologicznym i społecznym, stanowiącym przejście między domem a miastem [1], powinna stanowić zamkniętą urbanistycznie całość. Każda część miasta powinna mieć swój charakter, specyfikę, która w znacznej mierze wynika z rodowodu historycznego i dziedzictwa kulturowego [1]. Układy ruralistyczne, których relikty zachowały się do czasów obecnych, są składnikiem krajobrazu miasta i nośnikiem jego tradycji oraz historii, zapisanej w układach rozplanowania, w tradycyjnym sposobie sytuowania zabudowy, w jej gabarytach, formie, detalu [12]. Wypieranie się historycznej przeszłości prowadzi do tworzenia przestrzeni nijakiej, nieszczególnej, nieosadzonej w regionie i środowisku.

Przyjęcie ruralistycznego dziedzictwa z pełną świadomością wagi poszczególnych jego komponentów przyczynić się może do budowania miasta przyszłości, miasta innowacyjnego, zakorzenionego w lokalnej tradycji i środowisku. Włączanie regionalnych tradycji w wielkomiejską, nowoczesną tradycję jest

możliwe. Znane są przykłady miast wysoko rozwiniętych, które odwołują się do agrarnych korzeni, tworząc z niej wartość w postaci tzw. miejskiego systemu żywnościowego (ang. urban food system), są wśród nich m. in. Nowy Jork (Eagle Street Rooftop Farm), Londyn: (Growing Balconies), Berlin (ogród komunalny Marzahn) i Szwajcaria (The Parc Agro Urban de Bernex).

7. Podsumowanie

Każde miasto posiada swoją specyfikę, indywidualność, która często ma wymiar jedynie emocjonalnych, psychologiczny. To duch miejsca (*genius loci*), rozciąga swą opiekę nad daną przestrzenią, czyniąc z niej tę wyjątkową i charakterystyczną. Potrzeba pewnej wrażliwości aby najcenniejsze cechy miejsca zdefiniować, a następnie chronić i rozwijać. Współcześnie wymaga to także odwagi działania na rzecz wartości pozornie przeszłych i nieaktualnych.

Miasta rozwijające się kryją w sobie niewyczerpany potencjał, stwarzają możliwości działania, także przestrzennego. Potwierdza to przykład opisanego w artykule Rzeszowa, przed którym stoi wciąż otwarta kwestia organizacji przestrzeni, lokalizowania inwestycji. Ruralistyczne dziedzictwo, jakie współcześnie jest realną wartością tego terenu, domaga się właściwych działań, które wpiszą go w innowacyjne zamierzenia władarzy tego ośrodka.

Literatura

- [1] Damurski Ł.: Re-miasto. Scenariusze rozwoju urbanizacji w XX wieku, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, 2016, s. 83-94.
- [2] Czerniawska B.: Innowacyjne miasta – wizje i realizacje [w:] Zielen miejska 2014-2, Poznań, 2014, s. 56-64.
- [3] de Zeuw H., Drechsel P. (red.): Cities and Agriculture. Developing resilient urban food system. Routledge, London and New York, 2015, s. 24–31.
- [4] Dąbrowska-Budziło K.: Genius loci, jako potencjalne źródło inspiracji dla kształtowania krajobrazu [w:] Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, Nr 15, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, 2011, s. 34-43.
- [5] Malinkowski M.: Powstawanie dużego miasta. Drogi i bezdroża socjalistycznej urbanizacji na przykładzie Rzeszowa, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2010, s. 178-182.
- [6] Baza Danych Lokalnych. <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp dn. 24. 04. 2017
- [7] Malinkowski M.: Zmiany w przestrzeni współczesnych miast [w:] Malinkowski M., Palak M., Halik J. (red.) Zmiany w przestrzeni współczesnych miast, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2015, s. 34-35.
- [8] Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568.
- [9] Gzell S.: Co z przyszłością miasteczka? [w:] Wieś i miasteczko u progu zagłady, Materiały Konferencji Naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1991, s. 63.

- [10] Kornecki M.: Wieś i miasteczko – o czym mówimy? [w:] Wieś i miasteczko u progu zagłady, Materiały Konferencji Naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1991, s. 25.
- [11] Gajdek A.: Koncepcja utworzenia strefy rekreacji w Rzeszowie – aspekt kulturowy, krajobrazowy i społeczny [w:] Topiarius. Studia krajobrazowe, Nr specjalne, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2016, s. 83-93.
- [12] Dankowska M., Koter M., Saciuk M., Tomczak A.: Czytelność dawnych układów ruralistycznych na planie współczesnego miasta Łodzi [w:] Topiarius. Studia krajobrazowe, Wydanie monograficzne, tom 1/2016, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2016, s. 176-192.
- [13] Chrobak T.: Symbolika ruralna i agrarna we współczesnej przestrzeni miejskiej Rzeszowa [w:] Malikowski M., Kinal J., Palak M., Halik J. (red.) Wybrane problemy współczesnych miast. Kultura, symbolika, promocja, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2015, 21-24.

RELICS OF RURAL SYSTEMS IN THE STRUCTURE OF THE CONTEMPORARY CITY. PRESERVED HERITAGE IN THE CONTEXT OF THE COMPLEX OF THE CITY OF FUTURE, ON THE EXAMPLE OF RZESZÓW

S u m m a r y

The aim of the paper is to indicate the possibilities of creative use of the spatial and landscape potential of the preserved rural systems currently located within the administrative boundaries of the city of Rzeszów. The authors pose a question: Is the preserved cultural heritage in the form of relics of rural settlement a part of the idea of a dynamically developing urban center promoting itself as a "capital of innovation"? Research was based on the query and analysis of archival cartographic materials, comparative analysis of archival and contemporary maps and on-site inspections.

The results of the research showed abundant and still visible rural systems, which Rzeszów absorbed while creating a "big city". Growing urbanization changed the specifics and conditions of the rural areas irretrievably, however, their basic spatial system has remained unchanged. In this way, a traditionally understood village has transformed itself into an urban settlement, which still has "countryside" features present in the system of roads, field layout, farm and sacral buildings existing in the original location. This constitutes an important element of the identity of the city and gives the opportunity to shape its spatial layout based on defined cultural heritage (rural). Responsible development of the city of the future is based, among others on the continuation or creative interpretation of the features and forms that determine its individuality. It also takes care of a sustainable urban environment. The realization of such goals allows to respect the values that are still present in the landscape of Rzeszów.

Keywords: rural planning, cultural landscape, Rzeszów, identity of the city

Przesłano do redakcji: 09.06.2017 r.

Przyjęto do druku: 01.09.2017 r.